

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA TA'LIM-TARBIYA
BERISHDA MILLIY O'YINLARNING AHAMIYATI YUZASIDAN
METODIK TAVSIYA**

Beknazarova Sevara Turayevna

Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani

79- maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur metodik tavsiyada yurtimiz ertasi, kelajagi bo'lgan yosh avlodning tarbiya tizimida xalq pedagogikasi tajribalari, xususan, milliy xalq o'yinlari yoshlarning xarakteri va ongini boshqaruvchi vosita va ularning yuksak ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: milliy sport, sog'lomlashtirish, ta'lim berish boshlang'ich sinf o'quvchilari, jinmoniy tarbiya, o'yin, milliy harakatli o'yinlar, va tarbiya berish vazifalari.

Аннотация: В данной статье рассказывается об опыте народной педагогики в системе воспитания подрастающего поколения, за которым стоит завтра и будущее нашей страны, в частности, национальные народные игры являются средством управления характером и сознанием молодежи и их высокая важность.

Ключевые слова: национальный спорт, здоровье, воспитание младших школьников, умственное воспитание, игра, национальные подвижные игры, учебные задачи.

Annotation: This article talks about the experiences of folk pedagogy in the educational system of the young generation, who are the future of our country, in particular, national folk games as a means of controlling the character and consciousness of young people and their high importance.

Key words: national sport, health, education of primary school students, mental education, game, national movement games, and educational tasks.

Hozirgi kunda yurtimizning iqtisodiy, ijtimoiy madaniy va ma'naviy jihatdan rivojlangan davlatlar qatoriga kirish uchun say-harakatlar amalga oshirilmoqda. Bu esa har tomonlama kamol topgan shaxslarning shakllanishiga, [uning siyosiy](#), ma'naviy-axloqiy jihatdan yetukligiga ko'p jihatdan bog'liq. Shuning uchun ham prezidentimiz tomonidan 2010- yil "Barkamol avlod yili" deb nomlanishi taklif qilindi, unga mos ravishda "Barkamol avlod yili" davlat dasturi ishlab chiqildi. Unda yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, barkamol shaxs qilib tarbiyalash dasturlari ishlab chiqilgan. Barkamol avlod, barkamol shaxs birinchi navbatda, o'z [vatanini](#), milliy tili, urf-odat, tarixi, an'analarini sevadigan, avlod-ajdodlari yaratgan ilmu hunar

javohirlarini to'la to'kis yegallagan va umuminsoniy qadriyatlarni ezozlaydigan kishilar bo'lganliklari bois ham milliy – ma'naviyatimiz gurkirab yashnayveradi.

O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I.A.Karimov “Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish” deb nomlangan ma'ruzasida “Biz farzandlarimizning nafaqat jismoniy va sog'lom o'sishi, balki ularning eng zomonaviy intellektual bilimlarga ega bo'lgan, uyg'un rivojlangan insonlar bo'lib, XXI asr talablariga to'liq javob bera oladigan barkamol avlod bo'lib voyaga yetishi uchun zarur barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'yganmiz”¹ deb ta'kidlaganidek, yoshlar o'z [xalqi tarixini](#), uning madaniyati va vazifalarini chuqur bilishi va tushunib yetishi orqali xalqning tarbiya tizimi ota-bobolar o'g'itlari va yo'l-yo'riqlari shuningdek, hayotning boy saboqlarini yanada boyitib boradilar. Shuning uchun ham xalq an'analari va rasm-rusumlar, maqolalar, matallar, qo'shiq va rivoyatlar, ertaklar mangu yashab avlodlar tarbiyasiga beqiyos hissa qo'shadi. Bu o'z-o'zidan xalqning g'oyalarini targ'ibot qiladi.

Milliy g'oya milliy mafkura asosida tarbiyani to'g'ri yo'lga qo'yishi xalqning o'z taraqqiyot yo'lini belgilaydi. hisoblanadi. Milliy g'oya mazmunini qamrab oluvchi bir qancha omillar bor. Ulardan [biri oila va uning madaniyati](#), bolalarning oila va jamiyatdagi roli, ya'ni, yosh avlodni ma'naviy-ahloqiy tarbiyalash masalalariga borib taqaladi.

O'zbekiston Respublikasining birinchi prezidenti I.A.Karimov – “Mamlakatimizni modernizasiya qilish va kuchli fuqorolik jamiyati barpo etish – ustvor maqsadimizdir” deb nomlangan Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va senatining qo'shma majlisidagi ma'ruzasida “mahallaning aholimiz, ayniqsa, yoshlarning ma'naviy –axloqiy tarbiyasi bilan bog'liq masallarni yechish, ijtimoiy sohaning samarali [faoliyat yuritishini taminlash](#), joylarda jamoat tartibi va xavfsizligini saqlash borasidagi hissasi tomoro kuchayib bormoqda”.²

Harakatli va milliy xalq o'yinlarining ijtimoiy-pedagogik xususiyatlarini o'rganish sohasida ko'pgina ishlar amalga oshirilgan. G'.M. Salimov, U.Islomov, F.M. Nasriddinov, A.Sh. Qosimov [3, 27] va boshqa olimlar o'z tadqiqotlari doirasida ta'lim sohasida xalq harakatli o'yinlarini qo'llash hamda buning ustuvorligi xususida mulohaza yuritganlar. Milliy harakatli o'yinlardan foydalanish jarayonida boshlang'ich maktab o'quvchilarining quyidagi o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak:

Bola odamlarning foliyati, ularning predmetlarga munosabati va o'zaro muomalasiga, munosabatiga qiziqadi.

¹ I.A.Karimov “Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish” xalq so'zi 2010 yil 30 yanvar №21 (4936) 3 bet

² I.A.Karimov – “Mamlakatimizni modernizasiya qilish va kuchli fuqorolik jamiyati barpo etish – ustvor maqsadimizdir” O'zbekiston ovozi. 28 yanvar. №12 (30.132) 3 bet.

Bolalar xalq o`yinlarida atrofdagi voqe`likning eng tashqi ifodali jo`shqin his-tuyg`uli jihatlarini aks ettiradilar.

Milliy o`yinlarda bola kattalar bilan bir xil sharoitda, yagona zaminda yashayotganini his etgan holda o`z istagini amaliyotga tadbiiq qiladi.

Kattalarning hayoti va faoliyatiga kirish bolaning tasavvuri timsollari tariqasida namoyon bo`lsa ham, umuman uning chinakam shaxsiy hayotida o`chmas iz qoldiradi.

Milliy xalq o`yinlaridan foydalanishda, ularni qo`llashda shuni hisobga olish kerakki, bu yoshdagi bolalar aniqlikni talab etadigan mayda harakatlarga qaraganda keng, kuchli harakatlarga ancha moyil bo`ladilar. Buni bolalar yosh davrlarini ishlab chiqqan buyuk pedagog YA.N.Komenskiy ham o`z vaqtida ta`kidlagan edi.

Umuman bu yoshda bolalar juda ham harakatchanligi bilan ajralib turadi. Harakatchanlik esa maxsus, oqilona tashkil etilishni, harakatga soluvchi yurish-turish shakllarining to`g`riligini talab etadi.

Bolalarning bu yoshida tormozlanish va qo`zg`alish jarayonlarini muvozanatligini yuzaga keltirishda kattalar talabining tizimligi va o`zini tuta bilishga odatlantirish katta rol o`ynaydi.

Bolalarda maktabda o`qiy boshlagan birinchi kundanoq mehnatga muhabbat, ishchanlik, boshlagan ishini oxiriga yetkazish, sabotlilik xususiyatlarini shakllantirish imkoni yaratiladi. Bunda jismoniy madaniyatning barcha zamonaviy vositalari bilan birga o`zbek xalq milliy o`yinlari juda qo`l keladi, chunki bu o`yinlar bolalarni jismoniy, ruhiy, ma`naviy jihatdan tarbiyalashning barcha jihatlarini o`z ichiga ola biladi.

Milliy xalq o`yinlari va milliy sport turlari tarixiy taraqqiyot jarayonida jiddiy o`zgargani, har bir iqtisodiy tuzum ularning mazmun va qoidalarida o`zining muayyan izini qoldirgani haqida yuqorida to`xtalgan edik.ba`zi o`yinlarning nomi va qoidalari hozircha saqlanib qolgan. Ana Shunday o`yinlardan foydalanishda ularningbolalarga jismoniy ta`sirdan tashqari tarbiyaviy ta`sir ko`rsatishini ham nazardan qochirmaslik, ijodiy qo`llashni maqsadga muvofiqlashtirish kerak.

“Uloq” o`yini deganda odatda ot bilan o`ynaladigan, chavandozlar haqiqiy uloq uchun kurashadigan qadimiy ko`pkari o`yini tuShuniladi. Bolalarga mo`ljallangan “Uloq” o`yini otsiz o`tkaziladi, o`yinchilar bir parcha echki terisi yopishtrilgan to`ldirma to`pni olish uchun kurashadilar. O`yin qoidalarining ba`zi jihatleri kattalarnikiga o`xshab ketadi. Tezkorlik, chaqqonlik va kuchlilikni tarbiyalovchi bu o`yin katt tarbiyaviy ahamiyatga ham ega, bunda bir-birini hurmt qilish, samimiy munosabat, qo`pollik qilmaslikka katta e`tibor briladi.

Xalq milliy harakatli o`yinlari bolalarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishda muhim rol o`ynaydi. Chunki o`yinlar o`quvchilarning qiziqishlarini oshiradi, ularga zavq bag`ishlaydi, ish qobiliyatlarining tezroq tiklanishini ta`minlaydi. O`yinlar tufayli bolalar charchashni unutadilar, mashqlarni diqqat bilan bajarishga harakat qiladilar.

Xalq milliy o'yinlarining barchasi bolalarning organizmlariga yaxlit ta'sir o'tkazadi. Shuning uchun ham o'yinlarga umumiy jismoniy ta'sir ko'rsatuvchi sifatida qarash lozim. Bironta o'yin yo'qki, u ayrim jismoniy sifatni rivojlantiruvchi vosita bo'lib hisoblanmasin. Masalan, "Do'ppi kiyishda kim g'olib?" milliy o'yinida faqat chaqqon bo'libgina qolmay, balki epchil, sezgir bo'lishga ham da'vat etiladi.

Jismoniy madaniyat tizimidagi barcha soha va bosqichlarning birdan-bir va yagona maqsadi-insonni to'g'ri yashashga tayyorlashdir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari jismoniy tarbiyasining vazifalari bolalarning yoshiga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda aniqlanadi, lekin bunda jismoniy madaniyatning umumiy maqsadi ko'zdan qochirilmaydi.

Maktabda boshlang'ich sinf o'quvchilari jismoniy tarbiyasida sog'lomlashtirish, ta'lim berish va tarbiya berish vazifalarini amalga oshirish ko'zda tutiladi. Xalq milliy o'yinlari orqali bu vazifalarni yaxlit holda bajarish imkoniyatlari ko'proq ko'rinadi.

7-8 yoshli ya'ni boshlang'ich sinf o'quvchilari jismoniy tarbiyasining eng asosiy vazifasi bola hayotini muhofaza qilish va uning sog'ligini mustahkamlash, uning organizmini chiniqtirish yo'li bilan o'zini himoya qilish va turli kasalliklarga chidamlilik xislatlarini oshirish, tashqi muhitning noqulay sharoitlariga bardosh berishga o'rgatishdan iborat.

Milliy o'yinlar bilan shug'ullanish jarayonida mehnat tarbiyasi amalga oshiriladi. Bolalarning salomatligi yaxshilanadi, ularda harakat malakalari shakllanadi, mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan jismoniy fazilatlar rivojlanadi. Bolalarni mehnatga tayyorlashda jismoniy madaniyatning, jumladan, xalq milliy o'yinlarining tutgan o'rnini ularga ta'shunchani ularning ongida shakllantirish g'oyat muhim ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilar jismoniy tarbiyasining vazifalari doimo, jumladan, milliy xalq o'yinlarini o'rganish va o'rgatish jarayonida ham uyg'un holda hal etiladi. Bu vazifalar butun jismoniy madaniyat tizimining bolalarga ta'sir etishi tufayligina muvaffaqiyatli bajarilishi mumkin. buning uchun maktabning butun pedagogika jamoasi birgalikda ahil xarakter qilishi, maktabda mashg'ulotlarni tashkil etishning turli shakl va usullaridan, ayniqsa, milliy xalq o'yinlarida, barcha vositalari yaxlitligi (kompleksi) dan foydalanish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. I.A.Karimov "Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish" xalq so'zi 2010 yil 30 yanvar №21 (4936) 3 bet.
2. I.A.Karimov – "Mamlakatimizni modernizasiya qilish va kuchli fuqorolik jamiyati barpo etish – ustvor maqsadimizdir" O'zbekiston ovozi. 28 yanvar. №12 (30.132) 3 bet.
3. Salimov G'.M. Milliy harakatli o'yinlar asosida 7-10 yoshli o'quvchilarning

- jismroniy sifatlarini rivojlantirish samaradorligi.: Dis. ... kand. ped. nauk. – T., 2007.
4. Islamov A. O‘zbek xalq o‘yinlari va ularning darsda qo‘llanishi. // Xalq ta’limi. № 4-5. – T., 1992.
 5. Nasriddinov F.N., Qosimov A.Sh. O‘zbek xalq milliy o‘yinlari. 1- to‘plam. – T., 1998.